

Ehdotus elintarvikeketjun datahuoneen rakentamiseksi

Kyösti Arovuori, REINU econ Oy

25.9.2023

Tausta (1)

- Elintarvikeketjun sopimusrakenteet-selvityksen (Arovuori 2022) yhteydessä nousi esille eri osapuolten kohtaama tarve yhteisen tilannekuvan muodostamiselle
 - kukin osapuoli katsoo markkinatilannetta omista lähtökohdistaan
 - eri osapuolien kannalta olennainen informaatio ei välttämättä tule huomioiduksi tai sitä ei osata hyödyntää
 - eri osapuolet tulkitsevat informaatiota omista lähtökohdistaan
- Selvityksen toimenpidesuosituksissa ja elokuussa 2022 julkaistussa Elintarvikemarkkinavaltuutetun suosituksessa korostetaan informaation välittämisen vahvistamista kaikkien ketjun osapuolten välillä
- Tunnistettu tarve elintarvikeketjun datahuoneen rakentamiselle
- Maatalouden kannattavuutta pohtinut parlamentaarinen työryhmä totesi tarpeen elintarvikeketjun taloudellisen tilastoinnin kehittämiseksi
- Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmassa painotetaan ketjun eri osapuolten kustannuksia kuvaavan tilastoinnin parantamisesta

Tausta (2)

- Esiselvityksessä elintarvikealan kustannusindeksien rakentamiseksi (Karikallio ja Arovuori 2023) todettiin, että ajantasaista markkinatietoa on saatavissa rajoitetusti
 - markkinoiden ajantasainen seuranta vaatii kuukausitasoista aineistoa, jonka viive on kuukauden (tai enintään kaksi)
 - markkinaseuranta vaatii raha- ja kilomääräistä aineistoa
 - indeksitietojen pohjalta saadaan kuva yksittäisen muuttujien kehityksestä
 - suhteellisten muutosten seuraaminen vaatii tietoja euroista ja kiloista
 - esim. kaupan, ravintola- ja ruokapalveluiden, elintarviketeollisuuden ja maatalouden välillä
 - esim. kaupan, ravintola- ja ruokapalveluiden, elintarviketeollisuuden ja maatalouden sisällä
- Merkittävimmät puutteet
 - maatalouden tuotantopanokset
 - elintarviketeollisuuden tilastot

Tausta (3)

- Maatalouden kannattavuutta pohtineen parlamentaarisen työryhmä raportti 3/2023
 - Yhteinen tilannekuva ja tilastot
 - Yhteisen tilannekuvan luontia varten elintarvikeketjun taloudellista tilastointia tulee kehittää. Elintarvikeketjun kustannusten seurantaan varten tulee muodostaa ketjun eri osat huomioiva indeksijoukko, jossa on riittävässä määrin vaihtoehtoja eri tuotannonalojen huomiointia varten. Indeksien tarkoitus on todentaa tuotantokustannusten muutokset ja mahdollisesti tarjota väline alkutuottajien sopimusaseman parantamiseksi.
 - Osana sopimuskäytäntöjä indeksit voisivat tarjota tarkastusehtoihin objektiivisen mittarin, jolloin osapuolten niin sopiessa, indeksin muutoksen raja-arvon ylittäminen voisi esimerkiksi avata neuvottelut sopimuksen tarkastamiseen. Tulee selvittää, miten indeksejä käytetään tällä hetkellä julkisissa elintarvikehankinnoissa ja varmistaa, että etenkin pitkissä, esimerkiksi yli vuoden mittaisissa toimitussopimuksissa mahdollisuus hintojen tarkastamiseen poikkeustilanteissa on rutiininomaista.
 - Toimenpide: Nykyistä paremmin tilannekuvan muodostamista tukevien indeksienkehitystyö tulee aloittaa ja niiden potentiaalista toimivuutta käytännössä tulee selvittää. Mahdollisten uusien tilastoitavien kustannuslajien keräämiseen Tilastokeskuksella tai muulla relevantilla tilastoviranomaisella tulee olla tarkoituksenmukaiset resurssit.

Taustaa (4)

- Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelma 6/2023
 - Keskeisimmät toimet ovat elintarvikemarkkina-, kilpailu- ja hankintalain tarkastelu ja muuttaminen sekä elintarvikemarkkinavaltuutetun tiedonsaantioikeuksien parantaminen. Alkutuottajien sopimusasemaa parannetaan avoimella, elintarvikeketjun eri osien kustannuksia kuvaavalla tilastoinnilla ja edistämällä kustannusindeksien käyttöönottoa osapuolten välillä elintarvikemarkkinavaltuutetun ehdotuksen mukaisesti sopimusvapautta loukkaamatta.

Datahuoneen kuvaus

Datahuone (1)

- Tavoitteena luoda tilastokokonaisuus, jonka avulla on mahdollista kuvata ruokaketjun taloudellinen toimintaympäristö ja seurata siinä tapahtuvia muutoksia
- Tilastokokonaisuuden avulla pystytään tukemaan elintarvikemarkkinoihin ja niiden toimintaan liittyvää julkista keskustelua sekä siihen liittyvää poliittista päätöksentekoa yhteisen tilannekuvan muodossa
- Ruokaketjun eri toimijat voivat peilata omaa liiketoimintaansa sekä liiketoiminnan kehityksessä tapahtuvia muutoksia toimintaympäristön muutokseen
 - miten toimintaympäristön muutos vaikuttaa yrityksen omaan liiketoimintaan
 - eroaako oman liiketoiminnan kehitys yleisestä kehityksestä

Datahuone (2)

- Tietokanta
 - kerätään olemassa oleva ruokamarkkinoiden tilasto- ja markkinatieto yhteen paikkaan
 - kotimaan viralliset tilastot
 - sektorin eri toimijoiden itse keräämät ja tuottamat tilastot
 - markkinanäkymän muodostamisen kannalta keskeiset EU-tason tilastot
 - luodaan käyttöliittymä tietokannan käyttämiseen
 - toteutus esim. vastaavaan tapaan kuin Agri-food data portal, Taloustohtori, ETL:n vienti- ja tuontitilasto

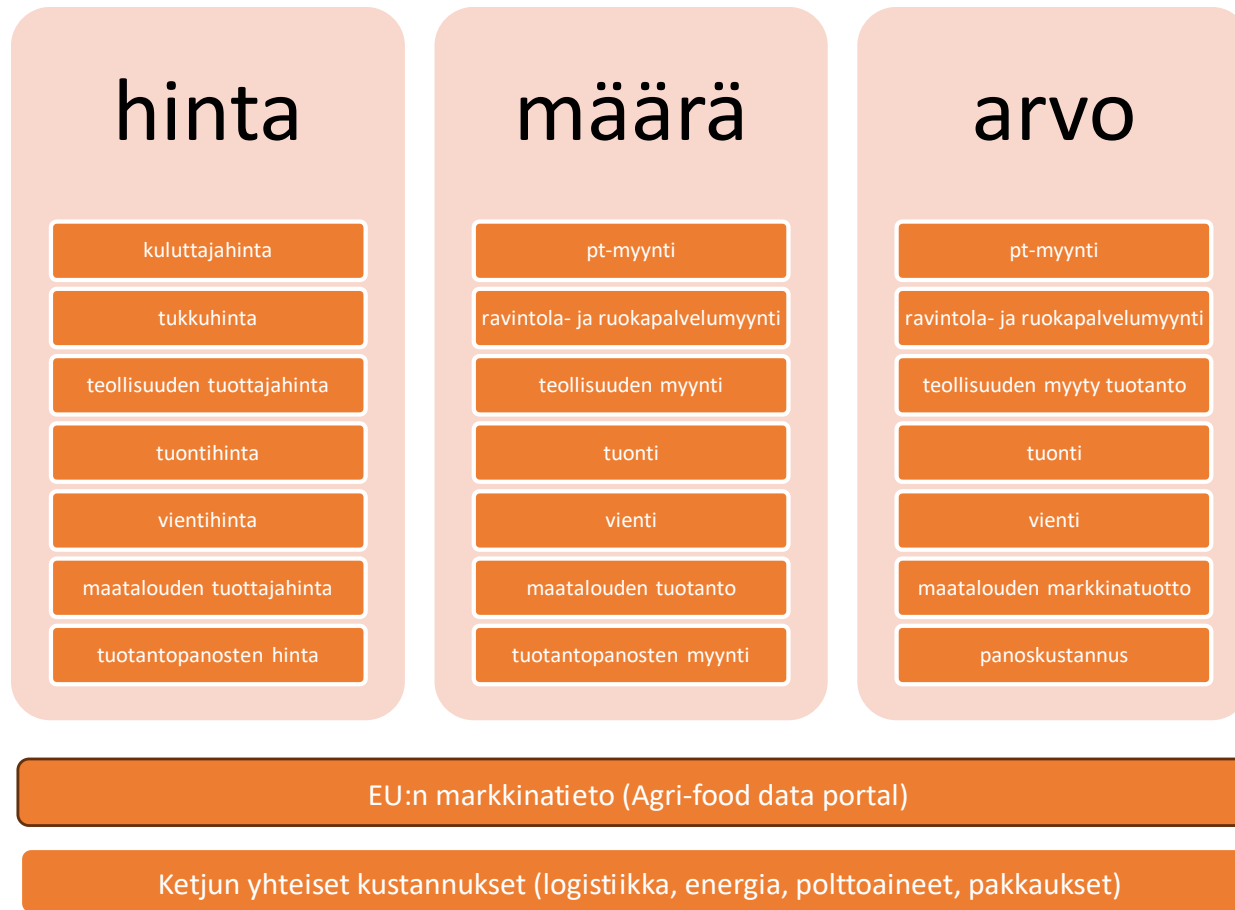
Datahuone (3)

- Reunaehdot
 - olemassa olevien tilastojen hyödyntäminen
 - datahuone rakentuu ensivaiheessa jo nykyisin kerättäviin tilastoihin
 - datahuoneelle asetetun tavoitteen toteutuminen vaatii, että indeksien taustalla olevia hinta- ja määrätietoja pystytään jatkossa julkaisemaan erillisinä tilastotietoina
 - vuosi- ja neljännesvuositilastojen julkistamistiheys muutettava kuukausitilastoiksi
 - lainsäädännön tarkoituksenmukainen päivittäminen datahuoneen mahdollistamiseksi

Datahuone (4)

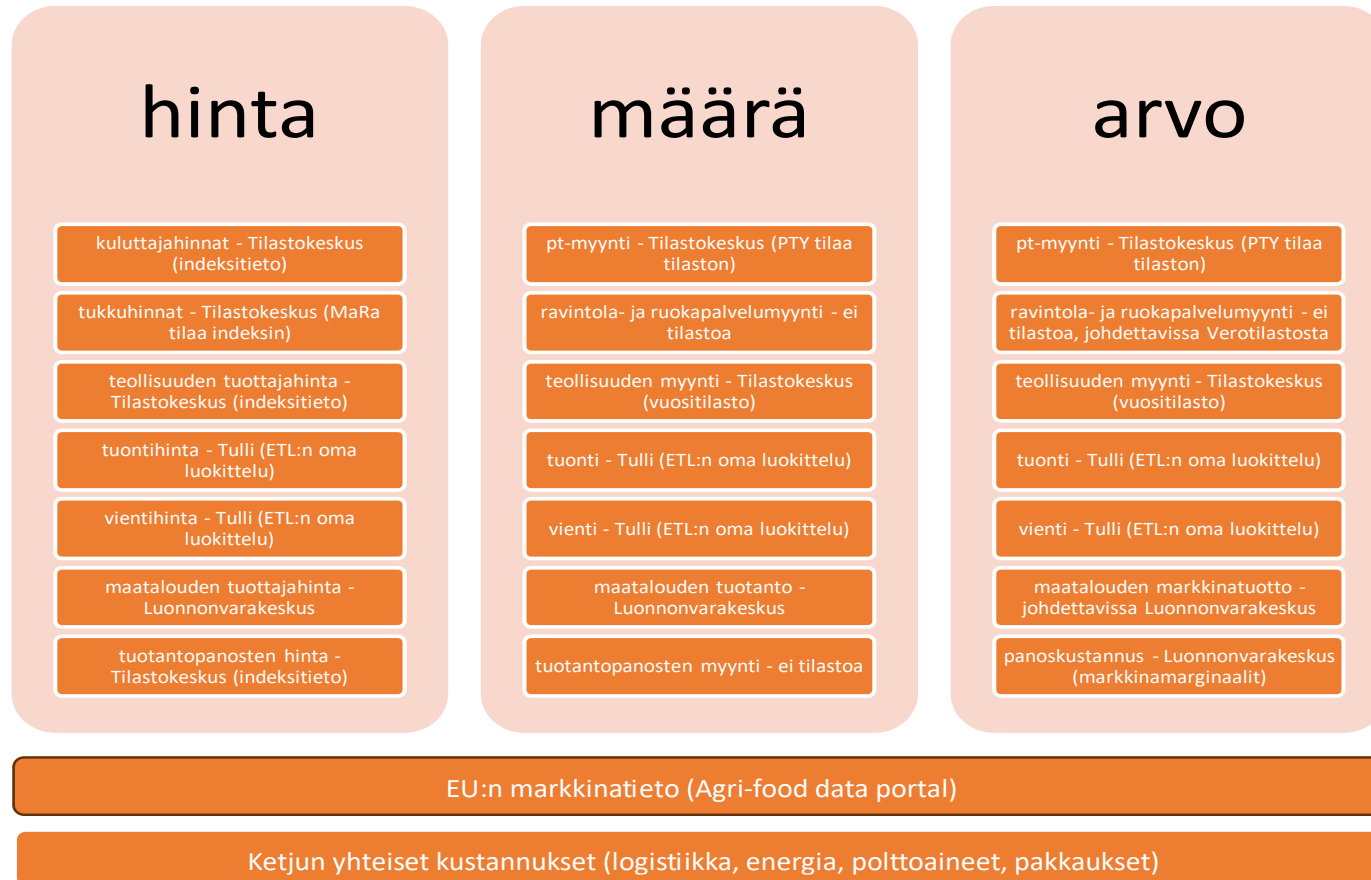
- Merkittävimmät tilastointipuutteet liittyvät tuotantopanoksiin ja tukkukauppaan
 - maatalouden tuotantopanoksista tilastoidaan riittävällä tarkkuustasolla ainoastaan hinnat, ostomääristä ei ole tarkoituksenmukaista seuranta
 - teollisuuden panoshintaindeksi Elintarviketeollisuus ry:n tilaamana, panoskäytöstä ei tilastoa
 - asiaan liittyvät tilastot julkaistaan ainoastaan indeksimuotoisina
 - ravitsemisalan raaka-aineiden tukkuhinnat MaRa ry:n tilaamana
- Tilastoissa on sektoreiden välillä isoja eroja
 - maitosektorin tilastointi kattavaa myös teollisuuden tuotantotilastojen osalta
 - osa varastotilastoista on kuukausitason tilastoja, osa vuositason tilastoja

Datahuoneen rakenne (1)

- Tavoitteena muodostaa raaka-aine ja rahavirtoja kuvaava yhtenäinen tilastotietokanta
- Tilastotietokannan rakentaminen aloitetaan olemassa olevien tilastojen kokoamisesta yhteen alustaan
- Lähtökohtaisesti vaatimuksena on kuukausitilastointi
 - vuosi- ja neljännesvuositilastoja pitäisi pystyä muuttamaan kuukausitilastoiksi
- Suurimmat puutteet ketjun tuotantopanoksiin liittyvässä tilastoinnissa

Datahuoneen rakenne (2)

- Tilastoinnissa on sektorikohtaisia eroja
- Esimerkiksi maitosektorilla
 - pystytään jo nykyisillä tilastoilla muodostamaan kattava raaka-ainevirran kuvaus
 - myös arvo ja hinnat pystytään johtamaan kohtuullisesti
- Kokonaiskuvan muodostamista hankaloittaa
 - euromääräisten hintatietojen puuttuminen
 - kuluttajahinnat
 - tukkuhinnat
 - teollisuuden tuottajahinnat
 - tuotantopanosten hinnat

Datahuoneen rakenne (3)

Tietolähteet datahuoneen rakentamiselle (1)

- Elintarvikkeiden kuluttajahinnat, Tilastokeskus
 - https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_khi/statfin_khi_pxt_11xb.px/
- Elintarvikkeiden pt-myynti, Päivittäistavarakauppa ry
 - <https://www.ptv.fi/aineistot/>
- Teollisuuden tuottajahinnat, Tilastokeskus
 - https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_thi/
- Teollisuustuotanto tuotenimikkeittäin, Tilastokeskus
 - https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_tti/statfin_tti_pxt_13jp.px/
- Elintarvikkeiden vienti- ja tuontitilasto, Elintarviketeollisuusliitto ry
 - <https://www.etl.fi/etl-tilastopalvelu.html>
- Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden ulkomaankauppa, Luonnonvarakeskus
 - <https://www.luke.fi/fi/tilastot/maataloustuotteiden-ja-elintarvikkeiden-ulkomaankauppa>
- Maataloustuotteiden tuottajahinnat, Luonnonvarakeskus
 - <https://www.luke.fi/fi/tilastot/maataloustuotteiden-tuottajahinnat>
- Maito- ja maitotuotetilasto, Luonnonvarakeskus
 - <https://www.luke.fi/fi/tilastot/maito-ja-maitotuotetilasto>

Tietolähteet datahuoneen rakentamiselle (2)

- Lihan tuotanto
 - <https://www.luke.fi/fi/tilastot/lihantuotanto>
- Maatalouden markkinamarginaalit, Luonnonvarakeskus
 - <https://www.luke.fi/fi/ajankohtaista/teemat-ja-kampanjat/markkinamarginaalit>
- Maatalouden markkinamarginaalit, Luonnonvarakeskus
 - <https://www.luke.fi/fi/ajankohtaista/teemat-ja-kampanjat/markkinamarginaalit>
- Maatalouden tuotantovälineiden ostohintaindeksi
 - https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_ttohi/statfin_ttohi_pxt_11gv.px/
- Viljan sekä valkuais- ja öljykasvien osto-, käyttö- ja varastotilastot, Luonnonvarakeskus
 - <https://www.luke.fi/fi/tilastot/viljan-seka-valkuais-ja-oljykasvien-osto-kaytto-ja-varastotilastot>
- Ruokaperunan varastotilasto, Luonnonvarakeskus
 - <https://www.luke.fi/fi/tilastot/ruokaperunan-varastotilasto>

Tietolähteet datahuoneen rakentamiselle (3)

- Agri-food data portal, Euroopan komissio
 - https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DataPortal/agricultural_markets.html
- Economic Accounts for Agriculture, Eurostat
 - <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Edellä mainittujen tilastojen lisäksi datahuoneessa voitaisiin hyödyntää esimerkiksi
 - oma-aloitteisten verojen ilmoitustiedot toimialoittain: Arvonlisävero, Verohallinto
 - <http://vero2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Vero/>
 - Ravitsemisalan raaka-aineiden tukkuhinnat
 - MaRa, ei-julkinen
 - Elintarviketeollisuuden panoshintaindeksi
 - ETL, ei-julkinen

Toimenpidesuosituksset

Toimenpidesuosituksset (1)

- Datahuoneen perustaminen Luonnonvarakeskuksen yhteyteen
- **Ratkaistava ongelma**
 - olemassa oleva markkinatieto sirpaloituu ja on vaikeasti saavutettavissa. Informaatiosta on vaikea saada otetta ja sen seuraaminen on hankalaa.
- **Ratkaisu**
 - kerätään eri toimijoiden tuottama informaatio yhteen paikkaan
 - Luonnonvarakeskuksen omien tilastojen lisäksi etenkin Päivittäistavarakauppa ry:n tilaama elintarvikkeiden myyntitilasto, Elintarviketeollisuusliitto ry:n elintarvikkeiden vienti- ja tuontitilasto, Tilastokeskuksen kuluttajahintatilastot, elintarviketeollisuuden tuottajahintatilastot, tuotantovälineiden ostohintaindeksi, MaRa ry:n tilaama ravintoloiden tukkuhintaindeksi
 - ketjussa kaikkien osapuolten käyttämien tuotantopanosten kustannuskehitystä kuvaavat indeksit
 - EU:n sisämarkkinoiden markkinakehitystä kuvaavat aineistot (Agri-food data portal)
 - osoitetaan riittävä resurssi yksinkertaisen ja helposti hyödynnettävissä olevan käyttöliittymän rakentamiseen

hinta

kuluttajahinnat - Tilastokeskus
(indeksitieto)

tukkuhinnat - Tilastokeskus (MaRa
tilaa indeksin)

teollisuuden tuottajahinta -
Tilastokeskus (indeksitieto)

tuontihinta - Tulli (ETL:n oma
luokittelu)

vientihinta - Tulli (ETL:n oma
luokittelu)

maatalouden tuottajahinta -
Luonnonvarakeskus

tuotantopanosten hinta -
Tilastokeskus (indeksitieto)

määrä

pt-myynti - Tilastokeskus (PTY tilaa
tilaston)

ravintola- ja ruokapalvelumyynti - ei
tilastoa

teollisuuden myynti - Tilastokeskus
(vuositilasto)

tuonti - Tulli (ETL:n oma luokittelu)

vienti - Tulli (ETL:n oma luokittelu)

maatalouden tuotanto -
Luonnonvarakeskus

tuotantopanosten myynti - ei tilastoa

arvo

pt-myynti - Tilastokeskus (PTY tilaa
tilaston)

ravintola- ja ruokapalvelumyynti - ei
tilastoa, johdettavissa Verotilastosta

teollisuuden myynti - Tilastokeskus
(vuositilasto)

tuonti - Tulli (ETL:n oma luokittelu)

vienti - Tulli (ETL:n oma luokittelu)

maatalouden markkinatuotto -
johdettavissa Luonnonvarakeskus

panoskustannus - Luonnonvarakeskus
(markkinamarginaalit)

EU:n markkinatieto (Agri-food data portal)

Ketjun yhteiset kustannukset (logistiikka, energia, polttoaineet, pakkaukset)

Toimenpidesuosituksset (2)

- Olemassa olevien tilastotietojen vahvistaminen
- **Ratkaistava ongelma**
 - ajantasainen markkinaseuranta vaatii kuukausittaisia tilastohavaintoja. Useimmat olemassa olevat kuukausitilastot julkaistaan indeksi-muodossa, mutta niiden muodostamiseksi kerätään tietoja määristä ja euromääräisistä hinnoista. Osa tilastoista kerätään kuukausitietoina, mutta julkaistaan neljännesvuosi- tai vuositilastoina.
- **Ratkaisu**
 - julkaistaan tilastotietona indeksien taustalla olevat hinnat ja määrät
 - tiivistetään tilastojen julkaisuväli kuukausitilastoiksi kaikilta niiltä osin kuin mahdollista
 - tehdään lainsäädäntöön edellä mainitun toteutuksen mahdollistavat muutokset

Toimenpidesuosituksset (3)

- Osoitetaan resurssit ja käynnistetään ruokaketjun tilastouudistus
- **Ratkaistava ongelma**
 - elintarvikeketjun tilastointi on hajautunut ja tilastojen tuotanto sekä julkaiseminen on jakautunut usealle eri taholle. Keskeisissä tilastoissa on viiveitä, vaikka tilanne on viime vuosina parantunut. Osassa tilastoista tilastoluokittelut eivät vastaa tietotarpeita ja uusia tilastoluokkia tarvitaan. Kehitystä rajoittaa se, että tilastot toteutetaan yleensä yleisen COICOP-luokittelun pohjalta
- **Ratkaisu**
 - uudistetaan tiedonkeruujärjestelmät ja ajantasaistetaan tilastojen tuottaminen
 - arvioidaan kriittisesti nykyisten tilastojen laajuus, tarkoituksenmukaisuus sekä tarve. Valitaan kehittävät tilastot ja osoitetaan työhön riittävä resursointi.
 - kehitetään tilastointia COICOP-luokituksen sallimissa puitteissa esimerkiksi ravintolassa ja ruokapalveluissa syödyn ruuan hintatilastolla, erilaisilla volyymitilastoilla ym.

Toimenpidesuosituksset (4)

- Ruokaketjun toimijoiden ostopalveluna ostaminen aineistojen liittäminen osaksi datahuonetta
- **Ratkaistava ongelma**
 - ruokaketjun toimijat ostavat Tilastokeskukselta aineistoja. Näitä aineistoja hyödynnetään, osa niistä on julkisesti saatavilla toimijoiden omissa kanavissa (esim. elintarvikkeiden pt-myynti, elintarvikkeiden vienti- ja tuontitilasto) osa on hankittu ainoastaan toimijoiden omaan käyttöön (esim. ravitsemuspalveluiden tukkuhintaindeksi, elintarviketeollisuuden panoshintaindeksi).
- **Ratkaisu**
 - tuodaan ketjun toimijoiden itse hankkimat aineistot osaksi datahuonetta
 - selvitetään ketjun toimijoiden halukkuutta aineistojen laajentamiseen ja tarkentamiseen
 - kuukausiaineistot, volyymitiedot, uusien tietojen kerääminen jäsenyrityksiltä ja jäseniltä

Toimenpidesuosituksset (5)

- Elintarvikemarkkinoiden kehitystä kuvaavien EU-tason aineistojen linkittäminen datahuoneeseen
- **Ratkaistava ongelma**
 - kotimaan markkinakehityksen seuraaminen ja muutosten ymmärtäminen vaativat myös etenkin EU:n sisämarkkinoilla tapahtuvan kehityksen seuraamista. Esimerkiksi Euroopan komissio on kehittänyt markkinaseurantaa kokoamalla eri aineistot yhtenäiseen Agri-food data portaaliin. Euroopan komissio on rakentamassa välinettä myös lannoitemarkkinoiden seurantaan. Lisäksi esimerkiksi Eurostatin maatalouden taloustilastot mahdollistavat eri maissa toteutuneen kehityksen vertailun myös neljännesvuosi- tai kuukausiaineistoilla.
- **Ratkaisu**
 - tuodaan EU:n sisämarkkinoiden markkinakehitystä kuvaava oleellinen tilastotieto osaksi datahuonetta rakentamalla käyttöliittymään yhteys edellä mainittuihin tietokantoihin.

Datahuoneen hyödyntäminen

Datahuoneen hyödyntäminen (1)

- Kysymys: mitä hyötyä datahuoneesta?
 - markkinatilanteen hahmottaminen
 - yritykset tietävät omat tietonsa, mutta eivät välttämättä oman sektorin tai koko elintarvikeketjun yleistä kehitystä
 - yrityksen oman liiketoiminnan kehityksen vertaileminen yleiseen kehitykseen
 - kehittykö oman yrityksen myynti samalla tavalla kokonaismyynnin kehityksen kanssa
 - ketjun keskeisten tuotantopanosten hintakehitystä on vaikea hahmottaa
 - osa panoksista on koko ketjulle yhteisiä
 - esim. energia, logistiikka, pakkaukset
 - palkkojen kehitys tiedossa, työvoimakustannuksen kehitys välttämättä ei
 - markkinainformaation ajantasaisuuden vahvistaminen
 - kuukauden viive hyväksyttävissä
 - kannustin ja sysäys uusien tilastojen kehittämiseen ja tilastojen uudistamiseen
 - EU:n sisämarkkinakehityksen sekä maailmanmarkkinakehityksen aikaisempaa helpompi seuranta

Datahuoneen hyödyntäminen (2)

- Kysymys: mitä hyötyä datahuoneesta?
 - ero liikevaihdon kasvun ja myynnin määrän kasvun välillä
 - markkinoiden koon parempi hahmottaminen
 - informaation kerääminen ja muokkaaminen helpottuu
 - tiedonsaannin epätasapaino tasoittuu
 - hintatietoisuuden vahvistaminen
 - luo pohjan markkinoiden ennakkoinnille
 - ketjun pienempien toimijoiden mahdollisuudet seurata markkinoita
- Kysymys: mitä toteuttaminen vaatii?
 - kaikkien ruokaketjun osapuolten sitoutumista datahuoneen rakentamiseen esimerkiksi nykyisin kerätyn tiedon tuomisella yhteiseen datahuoneeseen
 - dataa tasapuolisesti koko ruokaketjusta
 - taloudellisesta panostusta myös ketjun toimijoilta (investointikustannus)

Datahuoneen hyödyntäminen (3)

- Kysymys: mitä datahuoneen hyödyntämisessä on ymmärrettävä?
 - tilastokehityksen sisällä on paljon vaikuttavia tekijöitä, joten kehityksen vertailussa ja tulkinnessa pitää olla varovainen
 - isompien tuotteiden markkinadataa on enemmän tarjolla
 - kaikkea ei voida kattaa
 - muodostettu kuva ei voi olla kovin yksityiskohtainen
 - tilastojen tarkkuudella on merkitystä
- Kysymys: mitä datahuoneessa on kiinnostavaa?
 - vahvasti aggregoituja tietoja voitaisiin julkaista aikaisempaa tarkemmin ja aikaisempaa enemmän
 - elintarvikeketjun myynnin määrät ketjun eri toimijoilla (pt-kauppa, elintarviketeollisuus, ravintolat)
 - toisiaan korvaavien tuotteiden analysointi
 - ketjun eri toimijoiden kannalta keskeisten tuotantopanosten markkinakehitys ja tätä tukevan tilastoinnin kehittäminen
 - ketjun rakenteellisten muutosten arviointi
 - kuluttajakäyttäytymisessä tapahtuvat muutokset

Selvitys

Selvityksen toteutus

- Ehdotus 8/2022, tarkennukset ja hyväksyminen 3/2023 (ETL, MTK, PTY, SLC, ETMV)
- Tilastojen läpikäynti 5-7/2023
- Keskustelutilaisuudet
 - 9.8., 18.8., 22.8., 15.9., 22.9.
- Raportointi
- Kommenttikierros 9/2023
- Liittyvät hankkeet
 - Elintarvikeketjun sopimusrakenteet (REINU econ)
 - esiselvitys kustannusindeksien rakentamisesta elintarvikealalle (Luke, REINU econ)
 - Ruokaketju-tutkimushanke (Luke, PTT, REINU econ)

Lähteet

- Arovuori, K. 2022. Elintarvikeketjun sopimusrakenteet.
https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/etmv/elintarvikeketjun-sopimussuhteet_reinu-econ-oy.pdf
- Karikallio, H. ja Arovuori, K. 2023. Esiselvitys kustannusindeksien rakentamisesta elintarvikealalle Suomessa.
https://mmm.fi/documents/1410837/150123598/MMM_Kustannusindeksit_28032023.pdf/53211ce6-d308-0be7-c089-d0dd563cfc15/MMM_Kustannusindeksit_28032023.pdf?t=1680265761272
- Maatalouden kannattavuutta pohtineen parlamentaarisen työryhmän loppuraportti
<https://valtioneuvosto.fi/documents/1410837/145956715/MAKA-raportti+2023.pdf/eca65598-7dec-c66b-6ef9-73dd57281b89/MAKA-raportti+2023.pdf?t=1680073124697>
- Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelma <https://valtioneuvosto.fi/hallitukset/hallitusohjelma#/>

MMT Kyösti Arovuori
REINU econ Oy
+358 40 515 8953
kyosti.arovuori@reinuecon.fi
www.reinuecon.fi